

VILLANY *hárfa*

liturgia gitárral

Réti László

SALVE IDEA

Keresztény? Könnyű? Zene?

X. Piusz óta tudjuk: a liturgikus zene egyetemes, szent és művészi. Elméletileg. De milyen a gyakorlatban? Milyennek kellene lennie? Milyen lehetne? Összeállításunk középpontjában a szűkebb értelemben vett liturgikus zene áll. Nem szeretnénk parttalan, gitáros-nemgitáros vagy orgonás vs. gregorián vitát nyitni; s nem kívánunk lándzsát törni egyetlen zenei irányzat mellett sem. Csupán azt kutatjuk: mi lehet az oka, hogy a templomainkban megszólaló „szakrális” zene sokszor köszönőviszonyban sincs a fent lefektetett alapelvekkel? Meg hogy lehet-e metálmisét csinálni. Meg hogy miért van az, hogy nem énekelnek az emberek a misén. Salve idea – boncasztalunkon a liturgikus zene.

I. Az elmélet és a gyakorlat szétválasztása

Meglepő, hogy míg a Virtuális Plébánia portálcsoporthoz tartozó miserend.hu weboldalon akár külön kereshetünk a gitáros misék közt, addig egyházzenei-elméleti síkon jóval élesebbnek tűnnek azok a határvonalak, melyek a liturgikus zene és a keresztény könnyűzene közt húzódnak. Az egyházzeneszek, illetve a liturgikus zenével foglalkozó szakavatottak álláspontja lényegében egybehangzó azt illetően, hogy a könnyebb műfajok (így például a gitáros zenék) alkalmatlanok arra, hogy a liturgia részévé váljanak. Emellett legalábbis furcsa, hogy az általános gyakorlat azt mutatja, szinte bárki bármelyik templomban gitárt ragadhat, és rázendíthet egy tetszőleges dallamvilágú és szövegű jámbor énekre, amennyiben jó kapcsolata van a helyi plébánossal. A „konzervatívabb” templomokban eközben a zéró tolerancia elve érvényesül: orgona van, gitár nincs, pont.

Tehát míg „hivatalosan” sziklaszilárd alapelveket hangoztatnak az egyházzeneszek, nem kell messzire mennünk, hogy instrumentális Red Hot Chili Peppers-dalra áldozzunk. Megfelelő plébánosi lazaság esetén egy gitáros zenekar előtt korlátlan „lehetőségek” vannak: legyen szó a liturgikus szövegek helyett énekelt érzelmes kyrie- vagy sanctus-feldolgozásról, bántóan amatőr előadasmódról, a hívők többsége számára ismeretlen dalokról, túlerősített hangzavarról vagy hiányos hangszeres tudásról.

II. Kis magyar beatmiseretörténet

Az első magyar nyelvű beatmiserét Szilas Imre írta a hatvanas évek végén. Érdekesség, hogy itt csupán zeneszerzésről beszélhetünk: a mise valójában „Szent vagy, uram!” énekek feldolgozása: olyan szövegek felhasználásával született meg a mű, melyekről senki sem állíthatta, hogy egyházilag nem elfogadott (bár hogy művészi-e a sok esetben polka- vagy kánkán-alapra tett giccsek, az igencsak kétséges). A rock n' roll alapokra épülő misetételeket zenészek által vezérelt dob-basszus-szólógitár-orgona, valamint négyszólamú kórus adta elő, Tardy László, a Mátyás-templom karnagyának vezetésével. A szinte táncolható dalok nagy ellenérzést keltettek sokakban, még a pártállam és a rendőrség figyelmét sem kerülték el. Az viszont vitathatatlan, hogy a hatvanas-hetvenes évek puhuló diktatúrájában ez belülről jövő, hiteles lázadás volt, s tükrözte az adott kor fiataljainak zenei ízlését. Az is biztosra vehető, hogy sem Szilasnak, sem Tardynak nem volt célja a liturgia meggyalázása. (Tardy László a mai napig a Mátyás-templom karnagya, Szilas Imre pedig a kanadai Westminster Pasadena Church kántor-kórusvezetője.)

Bár a magyar gitáros mise „atyjának” Szilas Imrét tekinthetjük, a későbbiekben (s ez Szilas disszidálásának is köszönhető) Sillye Jenő nevével fonódott össze a beatmise fogalma. Jenőnek, a kor legtermékenyebb gitáros dalszerzőjének a fiatalok körében rengeteg követője támadt; gombamód szaporodtak az országban a különböző plébániákhoz köthető gitáros zenekarok: a hetvenes-nyolcvanas években bátran elmondható volt, hogy a gitáros miséken a „fiatalok zenéje” szól.

III. A „ma” zenéje

De hogyan kellene szólnia ma egy modern hangszerelésű misének? Nehéz kérdés, hiszen korunknak nincs „zenéje”, nincs zenei közízlés. A leginkább ennek kezelt popzene óriási fogyasztói bázisa ellenére sem mondható műfajilag egységesnek, közkedveltnek. Rengeteg, önálló műfaji meghatározással rendelkező, szubkultúrákba tömörülő rétegzene létezik párhuzamosan.

Rock, metal, speed metal, grind core, hardcore, power pop, soft rock, power metal, jazzrock, blues, alternatív rock, indie rock, britpop, rap, fúziós jazz, surf rock, trash metal, drum n’ bass, pop, világzene, sleaze rock, hard rock, funky, crunch, jungle, heavy metal, free jazz, delta blues, ipusztuáialis metál, r & b, neo soul, nu metál, latin, psychedelíc rock, art rock, desert rock, experimental rock, garage rock, glam rock, glitter rock, instrumental rock, jangle pop, piano rock, post-rock, progresszív rock... – ha akarnánk, könnyedén folytathatnánk a sort. Viszont egy ilyen töredezett zenei színtéren óriási kihívás olyan zenét létrehozni, mely stílusjegyeiből adódóan nem életidegen a közösség többsége számára. Írhatunk funky-misést; viszont közel sem biztos, hogy az a szentmise részeként is meg fogja állni a helyét, nem csak önálló zeneműként.

IV. Lázadozunk, gitározunk?

A 60-as években a beatzene beemelése a templom falai közé lázadásként jelent meg, s e lázadás alulról építkező, hiteles volt. Mára a lázadás fogyasztói igényfelméréseken alapuló, önálló arculatú, fogyasztói szokással rendelkező színes-szagos terméké vált; a keresztény könnyűzene templomi változata pedig megállt a fejlődésben: beatles-frizurás, farmerba túrt flanelinges retrohangulat járja át. Ezt értékelhetnénk akár úgy is, hogy a gitáros dalok megcsontosodtak a liturgia keretein belül, s modern népénekké váltak, viszont egyházzenei el nem fogadottságuk, valamint az a tény, hogy művészi szinten való előadásuk gyakran megkérdőjelezhető, óvatosságra int.

Bár ha végiggondoljuk, hogy egy templomi orgona megépítése több tízmillió költséggel; hogy az orgonához főállásban alkalmazott kántor dukál, rögtön láthatjuk, hogy a felmerülő probléma megoldható: mi kivétel nélkül találunk abban, ha egy megfelelő zenei végzettségű gitáros (vö. kántor) profi hangszere segítségével vezetné a liturgián az énekeket?

Egy ilyen státusz megteremtésével könnyedén elejét lehetne venni a pocsék hangzásnak, a változó minőségű hangszerállománnyal kísért gitáros miséknek. Nem kellene attól tartani, hogy a tiszta hangzás kialakítása túl nagy akusztikai kihívás lesz egy lelkes, de botcsinálta hangmérnöknek, sem amiatt, hogy valaki szereplési kényszerből furakodik az oltár mellé, netán misére nem illő, önkifejező dalokat énekel koncertszerűen.

V. A nem éneklő egyház

A gitáros miseénekekkel szemben fennálló liturgikus aggályok legtöbbször valószínűleg orvosolható. Azonban amennyiben ez megtörténne, akkor sem állíthatnánk azt így a huszonegyedik század elején, hogy egy „beatmisén” a mai fiatalok zenéje szól. A hetvenes évek „jenődalai” egy mai huszonéves zenei ízlésétől majdnem olyan távol állnak, mint a XIX. század orgonás népénekei; e dalok szövegét épp annyira (nem) ismerik, mint a népénekekét. De a legfőbb probléma nem is ez. Hiszen mindegy, hogy orgonás vagy gregorián, többszólamú vagy gitáros: általánosan elmondható, hogy ma nem szokás énekelni a misén. Házi, nem reprezentatív, budapesti templomokban végzett felmérésünk szerint a hívők kb. 30 %-a vesz részt aktívan az énekelt liturgiában. A sokaság, aki énekel otthon a zuhany alatt, vagy koncerten az első sorban a frontemberrel, a templom falai közé érve „elcsendesül”.

Ugyancsak házi tapasztalat, hogy megfelelő közegben (például nyári táborokban) nem okoz problémát az, hogy a közösség együtt énekeljen a misén. Akik egy évközi vasárnapi misén hallgatnak, ott minden gond

nélkül énekelnek. Egy ifjúsági-gitáros misének is akkor van (lenne) értelme, ha ennek hatására a fiatalok – a dalokat magukénak érezve – énekelnek a misén. A liturgikus zene problematikája tehát túlmutat saját magán: egyfajta közösségi deficittel állunk szemben; a legtöbb helyen nincsen meg az a közösségi háttér, amiben valóban közös imádságként tudna megszólalni bármifajta zene.

Igen, 2008/02, 12-17. oldalak